

Universitätsbibliothek Wuppertal

Renati Des-Cartes Principia Philosophiae

Descartes, René

Amstelodami, 1664

Pars tertia. De passionibus particularibus

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1384](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1384)

PASSIONES ANIMÆ;

P A R S T E R T I A.

De Passionibus Particularibus.

ARTICULUS CXLIX.

De Existimatione & Despectu.

Explicatis sex primitivis Affectibus, qui se habent instar generum quorum ceteri sunt species, hic succinctè observabo quid insit singulare in unoquoque istorum, servato eo ordine juxta quem eos supra enumeravi. Duo primi sunt *Existimatio* & *Despectus*. Nam etsi hæc nomina ordinariò solas notent opiniones, quæ citra Passionem habentur de uniuscujusque rei pretio, attamen quia sæpe ex his opinionibus nascuntur Affectus quibus nomina specialia indita non fuere, hæc ipsa illis attribui posse videntur. *Existimatio* vero quatenus Passio, est inclinatio animæ ad sibi representandum valorem rei æstimatæ, quæ inclinatio producitur à motu speciali spirituum, ita deductorum in cerebrum ut in eo confirmant impressiones quæ huic rei inserviunt. Ut è contrario, *Despectus* est inclinatio quam anima habet ad considerandam vilitatem aut tenuitatem ejus quod contemnit, producta motu spirituum qui confirmat Ideam hujus tenuitatis.

ARTICULUS CL.

Has duas Passiones nil nisi species Admirationis esse.

Atque sic hæc duæ Passiones nihil sunt aliud quàm Admirationis species. Cum enim non admiramur magnitudinem aut parvitatem cujusdam objecti, nos illud nec pluris nec minoris facimus, quam ratio dicat debere fieri, ita ut illud tum existimemus vel contemnamus absque Passione: & quamvis sæpe existimatio in nobis excitetur ab Amore, & Despectus ab Odio, illud universale non est; nec aliunde provenit, quàm ex eo quod plus vel minus propendamus ad considerandum magnitudinem vel tenuitatem alicujus objecti, quia plus vel minus illud diligamus.

ARTICULUS CLI.

Etiam posse quem se ipsum existimare vel despiciere.

Quamvis autem hæ duæ Passiones possint in genere referri ad quælibet objecta, tamen præcipuè observantur cum ad nos ipsos referuntur, id est cum proprium nostrum meritum vel existimamus vel despiciamus. Atque tunc motus spirituum à quo sunt, adeo est in propatulo, ut mutet ipsum vultum, gestus, incessum, & in genere omnes actiones eorum qui sublimius vel sequius solito de se ipsis sentiunt.

ARTICULUS CLII.

Propter quam causam nos aestimare possimus.

Quoniam vero ex sapientiæ partibus hæc una & præcipua est, nosse quomodo & qua de causa quisque se existimare aut despiciere debeat, conabor & de eo meam mentem hic aperire. Unum duntaxat in nobis observo quod justam causam nobis possit suppeditare nosmetipsos existimandi, nempe legitimum usum liberi nostri arbitrii, & imperium quod in nostras voluntates exercemus. Nam præter solas actiones pendentes ex isto arbitrio, nihil est unde possumus cum ratione laudari vel vituperari, illudque nos quodammodo reddit Deo similes, nos nostri dominos faciendo, modo per ignaviam non amittamus jura quæ nobis confert.

ARTICULUS CLIII.

In quo consistat Generositas.

Sic credo veram *Generositatem*, quæ efficit ut homo se existimet quantum potest legitime, in eo solum consistere, partim quod norit nihil revera suum esse, exceptâ hæc liberâ dispositione suarum voluntatum, nec cur debeat laudari vel vituperari, nisi quod illa bene vel male utitur; partim quod sentiat in se ipso firmum & constans propositum eâ bene utendi, id est nunquam carendi voluntate suscipiendi & exequendi omnia quæ id judicaverit meliora esse: quod est perfecte sequi virtutem.

ARTICULUS CLIV.

Eam impedire ne contemnantur alii.

Qui hoc de se norunt & sentiunt, sibi facile persuadent, singulos alios homines idem de se ipsis sentire; quoniam in eo nihil est quod ab alio pendeat. Idcirco neminem unquam contemnunt, & quamvis sæpe videant,

deant, alios ea admittere sphalmata quæ ostendunt ipsorum imbecillitatem, sunt tamen proniores ad eos excusandos quam carpandos, & ad credendum, eos potius ex notitiæ quam bonæ voluntatis defectu peccare. Ac prout non se putant multo inferiores iis qui plura bona aut honores possident, aut qui ingenio, eruditione, formave præpollent, vel aliàs cæteros superant in aliis quibusdam perfectionibus, ita nec se multo superiores existimant iis quos similiter præcellunt, quod hæc omnia ipsis videantur haud magna consideratione digna, præ bona illa voluntate ex qua sola se existimant, & quam supponunt quoque esse aut ad minimum posse esse in singulis aliis hominibus.

ARTICULUS CLV.

In quo consistat Humilitas honesta.

ATque sic Generosiores solent quoque Humiliores esse, & *Humilitas* honesta consistit solum in ea reflexione quam facimus super infirmitatem nostræ naturæ, & errores quos olim potuimus commisisse, aut deinceps possumus committere, qui non minores sunt iis qui ab aliis committi possunt; efficitque ut nos nemini præferamus, reputantes, pariliter cæteros qui polent nobiscum suo libero Arbitrio, æquè bene ac nos illo posse uti.

ARTICULUS CLVI.

Quæ sint proprietates Generositatis, & quomodo medeatur exorbitationibus omnium Passionum.

Qui hoc modo Generosi sunt, naturaliter ad magna patranda feruntur; sic tamen ut nihil suscipiant cujus non se capaces sentiant. Et quoniam nihil majus reputant quam benefacere aliis hominibus, & proprium commodum ideo contemnere, semper perfectè humani, affabiles & officiositerga unumquemque sunt. Ac præterea absolutè dominantur suis Affectibus, specialiter Cupiditatibus, Zelotypiæ, & Invidiæ: quod reputent, nihil cujus acquisitio à se non pendeat tanti valere ut multum debeat exoptari; & Odio erga homines, quia eos omnes existimant; & Metui, quod fiduciâ propriæ virtutis fiant securi; & denique Iræ, quod parvi pendentes quæcunque pendent ex aliis, nunquam tantum concedant suis adversariis ut se ab illis læsos agnoscant.

ARTICULUS CLVII.

De Superbia.

Quotquot vero bonam opinionem de seipsis concipiunt quacunquē alia de causa, non pollent verā Generositate, sed tantum turgido fastu, qui semper valde vitiosus est, et si eò magis quò causa propriæ exultationis injulior fuerit. Omnium vero injustissima est, superbire absque causa, id est cum quis etiam nihil cogitat sibi inesse meriti propter quod existimari debeat, solummodo quia meritum non magnificat, sibi que imaginando, gloriam nihil aliud esse quam usurpationem, credit, eos qui ejus sibi plus arrogant, ejus quoque plus habere. Estque hoc vitium ita irrationale & absurdum, ut vix crederem dari homines qui illi se prostituerent, si nemo unquam injustè laudaretur: Sed assentatio tam latè dominatur, ut nullus sit ita imperfectus, qui non se videat sæpè laudari propter res quæ nullam laudem merentur, imo quæ vituperio sunt dignissimæ; quod occasionem præbet stupidioribus in hanc superbiam speciem incidendi.

ARTICULUS CLVIII.

Effectus ejus contrarios esse effectibus Generositatis.

Sed quæcunque sit causa propriæ exultationis, si diversa fuerit à voluntate quæ sentitur bene semper utendi suo libero Arbitrio, unde dixi manare Generositatem, producit semper fastum valde vitiosum, & qui adeo differt ab hac vera Generositate, ut habeat effectus absolutè contrarios. Cum enim alia bona, ut ingenium, pulchritudo, divitiæ, honores &c. eo magis soleant æstimari quo in paucioribus extant, imo sint ferme omnia ejus naturæ ut pluribus communicari non possint, id efficit ut superbi contentur cæteros omnes deprimere, & suis cupiditatibus mancipati habeant animam indefinenter agitatum ab Odio, Invidia, Zelotypia, aut Ira.

ARTICULUS CLIX.

De Humilitate vitiosa.

Quoad Abjectionem aut Humilitatem vitiosam, ea consistit præcipuè in eo quod quis se imbecillum sentiat aut parum constantem, & quasi destitutus usu jureque liberi sui arbitrii nequeat ea non facere, quorum tamen debet postea ipsum pœnitere; tum etiam in eo quod credit, se non posse per semetipsum subsistere aut carere pluribus rebus quarum acquisitio pendet ab alio. Atque sic directè opponitur Generositati. Et sæpè evenit ut illi qui ingenium abjectius habent, sint arrogantiores, & superbiores: ut generosiores sunt

funt modestiores & humiliiores. Sed cum illi qui mente forti & generosa præditi sunt, animum non mutant ob prospera vel adversa quæ ipsis accidunt; qui è contrario abjecto & infirmo sunt animo, à sola fortuna diriguntur; nec eos prosperitas minus inflat quam deprimat adversitas. Imo sæpè videas ut se demittant turpiter apud eos à quibus aliquid vel boni expectant vel mali metuunt, ac simul insolenter se efferant supra eos à quibus nihil sperant vel timent.

ARTICULUS CLX.

Qualis sit motus spirituum in his Passionibus.

CÆterum inde facillè cognoscitur, Superbiam & Abjectionem non solum vitia esse, sed etiam Passiones, quod eorum commotio valde se prodit extrinsecus in illis qui subito vel instantur vel dejiuntur ex nova quadam occasione. Sed dubitari potest, num Generositas & Humilitas, quæ virtutes sunt, possint etiam esse Passiones, quia eorum motus minus conspicui sunt, nec videtur ita virtuti cum Passionibus convenire ac vitio. Attamen non video qui idem motus spirituum, qui inservit confirmandæ cuidam cogitationi cujus fundamentum malum est, nequeat similiter eam confirmare cum justo nititur fundamento. Et quoniam Superbia & Generositas in propria existimatione consistunt, ac in eo solum differunt quod ea sui existimatio vel injusta sit vel justa, mihi videntur posse referri ad unam eandemque Passionem, quæ excitatur motu composito ex motibus Admirationis, Latitiæ, & Amoris, tam ejus quo quis se ipsum amat, quam illius qui habetur pro re ea quæ efficit ut se ipsum existimet; sicut è contrario motus qui excitat Humilitatem, sive honestam sive vitiosam, compositus est ex motibus Admirationis, Tristitiæ, & Amoris proprii, mixti cum Odio defectuum qui efficiunt ut aliquis se despiciat. Nihilque differentiæ in his motibus observo, nisi quod motus Admirationis duas habet proprietates; primò quod inopinata occupatio eum reddat vehementiorem ab initio; deinde quod sit æqualis in suo progressu, id est, spiritus continuent se movere eodem tenore in cerebro. Quarum proprietatum prima magis reperitur in Superbia & Abjectione quam in Generositate & Humilitate honesta, & contra ultima melius observatur in his quam in illis. Cujus ratio est, quod vitium vulgo ex ignorantia nascatur, & illi qui minus se norunt facilius superbiant, aut se demittant plus quam decet; quia quicquid ipsis recenter accidit, eos offendit inopinato, & efficit ut dum id sibi tribuunt se ipsos admirentur, & de se bene judicent vel sequiùs, prout existimant illud quod accidit in suum commodum cedere vel secus. Verum quoniam sæpè post rem ex qua superbierant sequitur alia quæ eos deprimat, ideo motus Passionum quibus agitantur varius est. Sed è contrario nihil est in Generositate quod non queat convenire cum Humilitate honesta, nec

nec quicquam alibi quod eas immutare possit: Unde earum motus sunt firmi, constantes & semper sibi ipsis valde similes: sed non ita ex inopinata occupatione procedunt, eò quòd qui se ita existimant, satis norint causas propter quas se existiment: Attamen potest dici, has causas adeo miras esse (nempe facultatem suo utendi libero Arbitrio, ex qua quis se ipsum existimat, & infirmitates subiecti cui inest hæc facultas; quæ efficiunt ut non nimis se existimet) ut quoties de novo menti occurrunt, semper novam Admirationem excitent.

ARTICULUS CLXI.

Quomodo Generositas acquiri possit.

Quin notandum est, Virtutes, vulgo sic dici solitas, esse habitus in anima qui eam ad certas cogitationes disponunt, ita ut sic differant ab illis cogitationibus, ut tamen & eas producere & reciprocè ab illis produci possint. Observandum quoque, has cogitationes produci posse ab anima sola, sed sæpe evenire ut insuper aliquis motus spirituum eas confirmet; atque tum simul sunt actiones virtutis & Passiones animæ: sic etsi nulla sit virtus cui magis præclara natalia conferre videantur, quam ea per quam nemo se ultra suum justum valorem existimat; & credibile sit, omnes animas quas Deus indit corporibus nostris, non æquè nobiles & fortes esse; (quapropter hanc virtutem nominavi *Generositatem* secundum usum nostræ linguæ Gallicæ, potius quam *Magnanimitatem* secundum usum scholæ, in qua parum cognoscitur) certum est tamen, bonam Institutionem multum inservire ad corrigendos natalium defectus; & eum qui sæpè se occupavit in attenta consideratione liberi arbitrii, & quantum emolumenti situm sit in firmo proposito eo bene utendi, & ab alia parte quàm vanæ & inutiles sint omnes curæ quæ ambitiosos excruciant, posse excitare in se Passionem, & exinde acquirere virtutem Generositatis: quæ cum sit quasi clavis omnium aliarum virtutum, & remedium generale omnibus Affectuum vitiis, videtur hæc consideratio esse digna quæ observetur.

ARTICULUS CLXII.

De Veneratione.

Veneratio sive cultus est inclinatio animæ, non solum ad existimandum objectum quod veneratur, sed etiam ad se illi subjiendum cum aliquo timore, ejus favoris demerendi gratiâ. Adeoque non veneramur nisi causas liberas, quas posse nobis vel bene vel malè facere judicamus, etiamsi nesciamus utrum sint facturæ. Amore & Devotione prosequimur potius quam simplici Veneratione eos à quibus nil nisi bonum expectamus; odimus verò eos à quibus

quibus nil nisi malum præstolamur: Et nisi judicaverimus, causam hujus boni vel mali liberam esse, illi nosmetipsos non subjicimus ad ejus favorem nobis conciliandum. Sic cum Ethnici Veneratione prosequerentur sylvas, fontes, aut montes, non propriè illas mortuas res venerabantur, sed Numina quæ illis præesse putabant. Et motus spirituum qui excitat hunc Affectum, componitur tum ex eo qui Admirationem excitat, tum ex eo qui excitat Timorem: de quo postea loquar.

ARTICULUS CLXIII.

De Dedignatione.

ITa quod vulgò dicimus *Dedignationem*, est inclinatio animæ ad spernendam causam liberam, judicando, eam, etsi, naturâ suâ capax sit benè vel malè faciendi, tamen adeo infra nos esse ut nobis neutrum facere possit. Et motus spirituum qui eam excitat, componitur ex illis qui excitant Admirationem, & Securitatem sive Audaciam.

ARTICULUS CLXIV.

De Usu harum duarum Passionum.

Generositas verò & Imbecillitas animi sive Abjectio determinant bonum & malum usum harum duarum Passionum. Quò enim anima nobilior & generosior fuerit, eò major inest ei inclinatio reddendi cuique quod suum est: Atque sic non solum profundissima adest Humilitas respectu Dei, sed etiam absque repugnantia præstatur omnis Honor & Cultus qui hominibus debetur, unicuique secundùm ordinem & auctoritatem quam in mundo obtinet, & nihil præter vitium contemnitur. Contra vero qui sunt animi abjecti & imbecillis, solent per excessum peccare, quandoque cum reverentur & timent res solo contemptu dignas, & quandoque cum dedignantur insolenter eas quæ plus reverentiæ merentur. Et sæpè celerrimè transeunt ab extrema impietate ad superstitionem, & iterum à superstitione ad impietatem, ita ut nullum sit vitium nullaque inordinatio animi cujus capaces non sint.

ARTICULUS CLXV.

De Spe & Metu.

Spes est dispositio animæ ad sibi persuadendum, id eventurum quod cupit, quæ producitur motu speciali spirituum, conflato ex motu Laetitiae & Desiderii inter se permixtis. Et *Metus* est alia animæ dispositio, quæ ipsi persuadet, id ipsum non eventurum. Ac observandum, has duas Passiones, licet sibi contrarias, tamen posse simul alicui inesse; nimirum ubi simul obijciuntur
menti

menti diversæ rationes, quarum quædam suadent, eventum Cupiditatis facilem esse, aliæ difficilem eum reddunt.

ARTICULUS CLXVI.

De Securitate & Desperatione.

NUnquam autem altera harum Passionum comitatur Cupiditatem quin alteri quendam locum relinquat. Cum enim *Spes* satis ita firma est, ut planè expellat *Metum*, mutat naturam, & vocatur *Securitas* sive *Fiducia*: Et cum quis persuadetur, id quod cupit, eventurum, & si continet velle ut eveniat, definit tamen agitari ab *Affectu* cupiditatis, quæ ejus eventum exquiri faciebat cum inquietudine; sicuti cum *Metus* adeo extremus est, ut omnis spes decollet; sese convertit in *Desperationem*, & hæc desperatio exhibens rem ut impossibilem, extinguit planè Cupiditatem, quæ nonnisi in possibilia fertur.

ARTICULUS CLXVII.

De Zelotypia.

Zelotypia est species *Metus* qui spectat Cupiditatem sibi conservandi possessionem cujusdam boni; nec tam procedit ex vi rationum, quæ judicare faciunt, illud amitti posse, quam ex magno æstimo in quo est; quod efficit ut examinentur vel minimæ suspicionis causæ, & sumantur pro rationibus maximi momenti.

ARTICULUS CLXVIII.

In quo hæc Passio honesta esse possit.

ET quoniam major habenda est cura conservandorum bonorum quæ majora, quam quæ minora sunt, hæc Passio in quibusdam occasionibus honesta & justa esse potest: sic exempli gratia *Militiæ Dux* qui urbem maximi momenti servat, jure movetur *Zelotypia* pro ipsa, id est metuit omnia illa quibus occupari & intercipi posset: nec honesta mulier vituperatur quod sui honoris sit zelotypa, id est non solum à malefaciendo absteineat, sed quoque studiosè vitet vel minimas obrektionis causas.

ARTICULUS CLXIX.

In quo vitiosa.

Ast ridetur *Avarus*, cum *Zelotypia* ducitur pro suo *Thesauro*, id est, cum illi oculis incubat, nec ab illo unquam recedere vult, ne quis eum

furetur: nec enim pecunia meretur tantâ curâ asservari. Et contemnimus virum qui suæ uxoris zelotypus est, cum indicio sit, eam ab ipso non amari uti par erat, quod vel de se vel de illa malè opinetur. Dico quod illam non rectè diligit: nam si vero Amore eam prosequeretur, nulla ratione ad sequius de illa suspicandum propenderet; Ac propriè non eam amat, sed solummodò bonum, quod in eo situm arbitratur ut solus eam possideat: nec metueret jacturam hujus boni, nisi eo se indignum aut suam uxorem infidelem esse judicaret. Cæterum hæc Passio nonnisi ad suspiciones & diffidentias refertur: propriè enim non est Zelotypia, conari aliquod malum vitare, cum ejus metuendî justa causa subest.

ARTICULUS CLXX.

De Animi fluctuatione.

A *Nimi fluctuatio* est quoque species Metus. Quæ dum retinet Animam quasi in dubia lance inter plures actiones quas facere potest, in causa est ut nullam exequatur, & sic habeat tempus ad eligendum antequam se determinet; In quo revera habet quendam usum qui bonus est: Verum cum ulterius durat quam par est, & illud tempus deliberationi impendit, quod requirebatur ad agendum, pessima est. Dico autem, eam esse speciem Metus; quamvis accidere possit, cum datur optio plurimarum rerum, quarum bonitas valdè æqualis apparet, ut incerti & fluctuantes hæreamus, etsi nullus propterea subsit Metus. Hæc enim species fluctuationis procedit solum à subjecto quod se offert, non autem ulla commotione spirituum. Quare Affectus non est, nisi in quantum metus errandi in electione ejus auget incertitudinem. Verum hic metus tam ordinarius & tam vehemens est in quibusdam, ut sæpè, etsi nihil occurrat eligendum, nec nisi unica res sese offerat vel sumenda vel omittenda, eos tamen detineat, & efficiat ut inutiliter subsistant in aliis exquirendis. Et tum est excessus Fluctuationis, ortus ex nimio Desiderio bene agendi, & imbecillitate Intellectus, qui destitutus notionibus perspicuis & distinctis, nonnisi multas confusas habet. Quare remedium contra hunc excessum erit, assuescere formandis judiciis certis & determinatis de omnibus rebus quæ sese offerunt, & censendo semper, officium præstari, cum sit quod melius esse judicatur, etsi forte pessimè judicetur.

ARTICULUS CLXXI.

De Animositate & Audacia.

A *Nimositas* cum Affectus est, non habitus vel inclinatio naturalis, est certus quidam calor sive agitatio quæ disponit animam ad agendum viriliter in executione rerum quas meditatur, cujuscunque naturæ sint. Estque

Anda-

Audacia Animositatis species, quæ disponit animam ad res eas exequendas quæ plus periculi habuerint.

ARTICULUS CLXXII.

De Emulatione.

EStque *Emulatio* pariliter ejus quædam species, sed alio sensu: potest enim Animositas considerari ut genus, quod dividitur in tot species quot extant diversa objecta, & in tot alias quot causas habet: Priori modo *Audacia* ejus species est, posteriori *Emulatio*. Hæc verò nihil aliud est quàm calor qui disponit animam ad suscipiendas res quas sibi successuras sperat, quia aliis eas bene succedere videt, atque sic est species Animositatis, cujus causa externa exemplum est. Dico causam externam; quia insuper debet semper alia quædam interna subesse, quæ in eo sita est quod corpus ita sit dispositum, ut *Cupiditas* & *Spes* majorem vim habeant in sanguine copioso ad cor propellendo, quàm *Metus* aut *Desperatio* in eo impediendo.

ARTICULUS CLXXIII.

Quomodo Audacia à Spe pendeat.

NOtandum enim, quod licet objectum *Audaciæ* sit difficultas quam vulgo sequitur *Metus* aut etiam *Desperatio*, ita ut in rebus periculosioribus & desperatoribus plus *Audaciæ* & *Animositatis* adhibeatur, debeat tamen sperari vel etiam certò credi finem qui intenditur successurum, ut fortiter occurrentibus difficultatibus resistatur. Verùm hic finis differt ab illo objecto: nec enim simul potest dari *Certitudo* & *Desperatio* ejusdem rei eodem tempore. Sic cum *Decii* in confertos hostes irruebant, & currebant ad mortem certam, objectum *Audaciæ* ipsorum erat difficultas conservandæ vitæ in hac actione, pro qua difficultate nil nisi *Desperationem* habebant, mori certissimi: Sed eorum finis erat animare milites suo exemplo, & ipsis consequi victoriam quam sperabant; aut etiam finis eorum erat gloriam post mortem consequi, cujus certi erant.

ARTICULUS CLXXIV.

De Pusillanimitate, & Consternatione.

Pusillanimitas directè Animositati opponitur; estque languor sive frigus quod impedit animam ne feratur ad ea peragenda quæ faceret si isto Affectu careret. Et *Consternatio*, quæ contraria est *Audaciæ*, non solum frigus est, sed etiam perturbatio & stupor animæ, qui ipsi aufert facultatem resistendi malis quæ proxima esse putat.

D E P A S S I O N I B U S ,
A R T I C U L U S C L X X V .

De Usu Pusillanimitatis.

Quamvis autem mihi persuadere nequeam, Naturam indidisse hominibus ullum Affectum qui semper vitiosus sit, nullumque usum bonum & laudabilem habeat, tamen vix conijcere possum cui bono hi duo queant infervire. Mihi solummodo videtur Pusillanimitatem quendam usum habere, cum homines eximit à suscipiendis laboribus ad quos ferendos incitari possent verisimilibus quibusdam rationibus, nisi aliæ certiores rationes ex quibus inutiles judicantur, excitassent hunc Affectum. Nam præterquam quod eximit animam ab his laboribus, inservit quoque corpori in eo, quod retardato motu spirituum, impedit quominus ejus vires dissipentur. At vulgo & ut plurimum admodum noxius est, quia abducit voluntatem ab actionibus utilibus. Quoniam vero non oritur aliunde quam ex eo quod non satis habetur Spei aut Cupiditatis, illi corrigendo sufficiet, hos duos Affectus in se ipso intendisse & auxisse.

A R T I C U L U S C L X X V I .

De Usu Consternationis.

Quod attinet Consternationem, non video qui unquam laudabilis vel utilis possit esse: nec Affectus specialis est, sed merus excessus Pusillanimitatis, Stuporis & Metus, qui semper vitiosus est; sicuti Audacia excessus est Animositatis, qui semper bonus habetur, modo finis qui intenditur sit bonus. Et quia præcipua causa Consternationis est inopinatus incurfus, nihil melius est illi præcavendo quam uti præmeditatione, seque ad omnes eos eventus præparare quorum metus eum producere potest.

A R T I C U L U S C L X X V I I .

De Morsu Conscientiæ.

Morsus Conscientiæ est species Tristitiæ ortæ ex dubitatione sive scrupulo qui injicitur num id quod sit vel factum est bonum sit, nec ne. Et necessario præsupponit dubitationem: Nam si planè constaret, id quod sit, malum esse, ab eo faciendo abstinere, quoniam voluntas non fertur nisi in ea quæ aliquam bonitatis speciem præ se ferunt. Et si constaret, id quod jam factum est malum esse, ejus poenitentia qui fecit tangeretur non simplici morsu. Usus autem hujus Affectus est, quod efficiat ut expendatur num res de qua dubitatur sit bona nec ne, & impediatur ne fiat alia vice, quamdiu non constat bonam esse: sed quia malum præsupponit, præstaret nunquam ejus sentiendi causam dari: ac præveniri potest iisdem mediis quibus Fluctuatio potest excuti.

ARTICULUS CLXXVIII.

De Irrisione.

Irrisio est species Latitiæ mixtæ cum Odio: quæ inde oritur, quod deprehendatur leve aliquod malum in persona quæ illo digna putatur: odio habetur illud malum, & gaudetur in illo reperiri qui eo dignus est. Et cum ex inopinato id accidit, repentina occupatio Admirationis causa est cachinnorum, juxta ea quæ dicta fuerunt supra de natura Risus. Verum illud malum leviculum esse debet; si enim magnum fuerit, credi non potest cum qui illud patitur eo dignum esse, nisi simus pravæ admodum indolis, aut ipsum maximo Odio prosequamur.

ARTICULUS CLXXIX.

Cur Imperfectissimi quique soleant maximi Irrisores esse.

Quin videmus, eos qui defectus habent perinsignes, exempli gratiâ, qui claudi sunt, monoculi, gibbosi, aut qui aliquâ contumeliâ vel infamiâ publicè affecti sunt, specialiter proclives ad irrisionem esse; Cum enim cupiant cæteros omnes in pari gradu videre, lætantur ob mala quæ ipsis eveniunt, & eos illis dignos existimant.

ARTICULUS CLXXX.

De Usu Joci.

Quod attinet Jocum modestum, qui reprehendit utiliter vitia, ea ridicula representando, jocantibus ipsis interea nec ridentibus nec ullum Odium testantibus in personas; Affectus non est, sed qualitas honesti viri, quæ indolis ejus alacritatem denotat & animæ tranquillitatem, quæ notæ virtutis sunt, & sæpè quoque dexteritatem ingenii, in eo quod possit dare speciem aliquam jucundam rebus quas irridet.

ARTICULUS CLXXXI.

De Usurifus in Joco.

Nec turpe est ridere cum jocos audimus aliorum: imo tales esse possunt, ut morositatis nimix foret, de illis non ridere. Verùm cum ipsi jocamur, magis decet abstinere risu, ne videantur derepente & inopinato occurrere res quas dicimus, vel nos ipsi videamur mirari dexteritatem nostram in illis inveniendis: Quin ita fit, ut eo magis ex inopinato occupent Auditores.

DE PASSIONIBUS,
ARTICULUS CLXXXII.

De Invidia.

QUæ vulgo dicitur *Invidia*, est vitium situm in perversitate indolis, quæ fit ut quidam doleant de bono quod evenire vident aliis hominibus. At hic utor illâ voce ad significandam Passionem quæ semper vitiosa non est. Invidia igitur quatenus Affectus, species est Tristitiæ mixtæ Odio, quæ inde procedit quod videmus bonum accidere iis quos eo indignos arbitramur. Quod de solis fortunæ bonis cum ratione putari potest. Nam quod attinet bona vel animæ, vel etiam corporis, quatenus ea à nativitate habentur, satis videtur habere is ad illa dignitatis, qui ea accepit à Deo antequam ullius mali perpetrandi capax esset.

ARTICULUS CLXXXIII.

Quomodo Justa vel Injusta esse possit.

SED cum fortuna alicui bona submittit quibus revera indignus est, nec ideo Invidia in nobis excitatur, nisi quod naturaliter amantes Justitiam, indignamur, eam non observari in distributione horum bonorum, zelus est excusabilis; præsertim cum bonum quod aliis invidetur, ejus est naturæ ut in malum abire possit in eorum manibus, ut si fuerit aliquod munus vel officium in cujus exercitio malè versari possint. Imo cum quis sibi ipsi appetit idem bonum, nec potest illud consequi quod ab aliis qui illo indigniores sunt possideatur, ita redditur hæc Passio violentior, nec tamen ideo desinit excusabilis esse, modo odium quod continet solum respiciat pravam distributionem boni quod invidetur, & non personas quæ illud possident aut distribuunt. Sed pauci admodum adeo justi & generosi sunt, ut nullo Odio prosequantur eos, à quibus præveniuntur in acquisitione boni quod pluribus communicabile non est, quodque sibi exoptaverant, etsi qui illud acquisiverunt illo sint æquè digni vel etiam digniores. Quod verò frequentius invidetur, gloria est: quamvis enim aliorum gloria non impediatur quominus ad eam possimus aspirare, ejus tamen accessum difficiliorem reddit, & intendit pretium.

ARTICULUS CLXXXIV.

Unde fiat ut Invidi plerumque sint colore livido.

CÆterum nullum est vitium quod æque obsit felicitati humanæ ac Invidia. Nam præterquam quod qui eâ laborant se ipsos excruciant, conturbant insuper quantum possunt voluptatem aliorum. Et ut plurimum coloris sunt lividi, id est pallidi, mixti flavo & nigro, & quasi contuso sanguine; unde fit ut

fit ut Invidia Latine vocetur *Livor*. Quod optime convenit cum iis quæ supra dicta sunt de motibus sanguinis in Tristitia & Odio. Nam hoc efficit ut flava bilis quæ venit ex parte inferiori jecoris, & atra quæ venit ex liene, sese diffundant ex corde per arterias in omnes venas; & illa facit ut sanguis venarum minus habeat caloris & lentius fluat solito; quod sufficit faciendo colori livido. Sed quia bilis tam flava quam atra potest quoque submitti in venas ab aliis plurimis causis, nec Invidia illas eò propellit satis copiose ad mutandum vultus colorem, nisi fuerit intensissima & diuturna, non censendi sunt omnes illi in quibus iste color apparet ad eam proclives esse.

ARTICULUS CLXXXV.

De Commiseratione.

Commiseratio est species Tristitiæ, Amori mixtæ aut benevolentia erga illos quos aliquid mali pati videmus, quo eos indignos judicamus. Atque sic contraria est Invidiæ, ratione sui objecti, & Irrisio, quia illud alio modo considerat.

ARTICULUS CLXXXVI.

Qui sint maxime Misericordes.

Illi qui se valde debiles sentiunt & obnoxios adversæ fortunæ, videntur aliis propensiores ad hunc Affectum; quia sibi repræsentant alienum malum ceu quod sibi quoque queat evenire, & sic ad Misericordiam moventur magis ex Amore sui quàm aliorum.

ARTICULUS CLXXXVII.

Quomodo Generosiores hoc Affectu tangantur.

Atamen Generosiores & qui sunt animo fortiori, ita ut nihil mali sibi metuant, & se supra fortunæ imperium statuunt, non carent Commiseratione, cum vident infirmitatem aliorum hominum, & eorum querelas audiunt. Pars enim est Generositatis, bene velle unicuique. Verum hujus Commiserationis Tristitia amara non est, sed instar ejus quam producunt casus tragici qui in Theatro repræsentari videntur, magis est in exteriori & in sensu, quàm in ipsa anima, quæ interim fruitur satisfactione cogitandi se de-fungi suo officio dum compatitur afflictis. Atque in hoc differt, quod cum vulgus misereatur eorum qui queruntur, quia putat, mala quæ patiuntur valde gravia esse, præcipuum contra objectum Commiserationis maximorum virorum sit imbecillitas eorum quos queri vident; quia censent nullum accidens posse dari quod tam grave sit malum ac Pusillanimitas eorum est qui id ferre

non possunt constanter; & quamvis odio habeant vitia, non ideo tamen oderunt eos quos illis vident obnoxios, sed solum eorum miserentur.

ARTICULUS CLXXXVIII.

Quinam Misericordia non tangantur.

Soli demum homines maligni & Invidi, quique naturaliter odio habent omnes alios, aut qui adeo stupidi sunt, vel ita excecati prosperitate fortunæ, aut desperabundi ex adversitate, ut non putent, aliquid amplius mali sibi evenire posse, nulla Commiseratione tanguntur.

ARTICULUS CLXXXIX.

Cur hæc Passio ad lacrymandum excitet.

Ceterum facillè in hoc Affectu lacrymæ emittuntur, quod Amor propellens multum sanguinis ad cor, efficiat ut ex oculis multi vapores prodeant, & frigus Tristitiæ retardans agitationem horum vaporum, faciat ut in lacrymas mutentur, juxta id quod supra dictum fuit.

ARTICULUS CXC.

De Satisfactione sive Acquiescentia in se ipso.

Satisfactio sive Acquiescentia in se ipsis, quam semper illi consequuntur qui constanter insistant virtuti, est habitus in eorum anima qui vocatur Tranquillitas & Quies Conscientiæ: sed ea quæ de novo comparatur ubi recenter aliquid factum est quod bonum putatur, est Passio, nempe species Lætitia, quam omnium esse dulcissimam arbitror, quia ejus causa non aliunde quam à nobis pendet. Attamen ubi illa causa justa non est, id est, cum actiones ex quibus multum satisfactionis obtinetur non sunt magni momenti, vel etiam vitiosæ sunt, ridicula est, & nonnisi superbiæ & absurdæ arrogantia producendæ inservit. Quod specialiter observari potest in iis qui, cum se religiosos putent, hypocritæ demum & superstitiosi sunt, id est, qui eo quod sæpe frequentent templa, multas recitent preces, capillos tonsos habeant, jejunent, eleemosynas largiantur, se planè perfectos putant, & sibi imaginantur se ita in gratia apud Deum esse, ut nihil facere queant quod ipsi displiceat, & omne quod ipsis sua Passio suggerit, bonum zelum esse; etsi quandoque suggerat maxima crimina quæ in homines cadere possint, ut prodere Urbes, trucidare Principes, exterminare integros populos, ob id solum quod suas opiniones non sequantur.

ARTICULUS CXCI.

De Pœnitentia.

Pœnitentia est directè contraria Satisfactioni sive Acquiescentiæ in se ipso, estque species Tristitiæ, quæ procedit ex eo quod credimus aliquid mali nos perpetrasse. Est autem valde amara, quia ejus causa non aliunde quam à nobis est. Quod tamen non impedit quominus utilissima sit, quando actio ejus nos pœnitet revera mala est, ejusque certam habemus notitiam, quia ad aliàs melius agendum nos incitat: sed sæpè evenit ut imbecilliores animi pœnitentiâ ducantur eorum quæ fecerunt, etiamsi ea mala esse certo nesciant, ac solùm id ita sibi persuadent quia metuunt; & si contrarium fecissent, ejus similiter ipsos pœniteret; quæ in illis imperfectio est commiseratione digna. Remedia vero huic defectui eadem sunt quæ inserviunt Fluctuationi tollendæ.

ARTICULUS CXCI.

De Favore.

Favor propriè est cupiditas videndi bonum evenire ei erga quem bonâ ferimur voluntate; sed hic utor isto vocabulo ad hanc significandam voluntatem, quatenus in nobis excitatur bonâ quâdam actione illius cui bene volumus. Propendimus enim naturaliter in amorem eorum qui res patrant quas existimamus bonas, etiamsi ex illis nihil boni ad nos redeat. Favor in illa significatione est species Amoris, non Cupiditatis, etiamsi cupiditas videndi bonè esse ei cui favetur cum semper comitetur; & ordinariò jungitur Commiserationi, quia adversa quæ miseris evenire videmus efficiunt ut magis ad eorum merita mentem reflectamus.

ARTICULUS CXCI.

De Gratitudine.

Gratus quoque animus est Amoris species excitata in nobis aliqua actione ejus in quem fertur, quaque credimus cum nobis benefecisse, aut saltem benefacere in animo habuisse. Ita continet idem quod Favor, & id amplius, quod innitatur actioni quæ nos tangit, & de qua etiam gratias referre desideramus; Idcirco longè majorem vim habet, præsertim in animis vel tantillum nobilibus & generosis.

DE PASSIONIBUS,
ARTICULUS CXCIV.

De Ingratitudine.

Quod attinet *Ingratitudinem*, ea Passio non est; natura enim nullum in nobis posuit spirituum motum quo exciteretur, sed merum est vitium, directè oppositum Gratitude, quatenus hæc semper honesta est, & unum ex præcipuis vinculis societatis humanæ. Idcirco hoc vitium proprium est hominum brutorum & stolidè superborum, qui putant, omnia sibi debere; aut stupidorum, qui nullam faciunt reflexionem animi ad beneficia quæ accipiunt; aut imbecilliorum & abjectorum, qui ubi sentiunt infirmitatem & egestatem suam, demissè quærunt auxilium aliorum; quod ubi sunt consequuti, eos odio prosequuntur, quia destituti voluntate paria referendi, aut se id posse desperantes, & sibi fingentes omnes omnino secum venales & mercenarios esse, nihilque boni fieri nisi cum remunerationis spe, eos se decipisse arbitrantur.

ARTICULUS CXCV.

De Indignatione.

Indignatio est species Odii aut Aversionis, quæ naturaliter fertur in eos qui aliquid mali faciunt, qualecunque illud sit. Sæpe quidem Invidiæ commiscetur aut Misericordiæ, sed tamen objectum habet valde diversum. Illis enim solis indignamur qui bene vel male faciunt indignis; sed invidemus iis qui illud bonum consequuntur, & miseret nos eorum qui illud malum patiuntur. Revera tamen possidere bonum quo indignus fueris, est quadantenus male facere. Quæ causa esse potuit Aristoteli ejusque sequacibus, supponentibus, Invidiam semper vitium esse; eam quæ vitiosa non est, *Indignationis* nomine exprimendam.

ARTICULUS CXCVI.

*Cur quandoque juncta sit Commiserationi, & quandoque
Irrisio.*

Etiam malefacere est quodammodo malum pati: unde fit ut quidam jungant suæ Indignationi Commiserationem, & quidam Irrisionem, prout feruntur bonâ vel malâ voluntate erga illos quos errare vident: Atque sic risus Democriti & fletus Heracliti potuerunt procedere ab eadem causa.

ARTICULUS CXC VII.

*Quod sæpe eam comitetur Admiratio, neque incompatibilis
sit cum Lætitia.*

Sæpè quoque Indignationem comitatur Admiratio: solemus enim supponere, omnes res futuras eo modo quo judicamus debere fieri, id est, eo modo quem bonum censemus; idcirco cum quid aliter evenit, id nobis inopinatum est, & admirationem ciet. Nec etiam cum Lætitia incompatibilis est, etsi frequentius conjungatur Tristitiæ. Cum enim malum de quo indignamur, nobis nocere non potest, & cum consideramus, nos nihil simile velle designare, id nobis aliquam præbet Delectationem: Estque forte una ex causis risus; qui quandoque comitatur hunc Affectum.

ARTICULUS CXC VIII.

De Ejus Usu.

Cæterum Indignatio magis observatur in illis qui malunt videri addicti virtuti, quam in iis qui revera tales sunt. Quamvis enim qui amant Virtutem nequeant videre absque aliqua aversione aliorum vitia, tamen nonnisi à gravioribus & extraordinariis commoventur. Morosi est & difficilis, indignari multum ob res parvi momenti; Injusti, indignari ob res quæ vituperari non possunt; & inepti absurdique, non restringere hunc Affectum ad actiones humanas, & eum extendere usque ad opera Dei aut Naturæ, ut faciunt illi qui nunquam suâ conditione suâve fortunâ contenti, audent carpere directionem mundi & arcana Providentiæ.

ARTICULUS CXC IX.

De Ira.

Ira est etiam species Odii aut Aversionis, quam habemus erga eos qui aliud malum fecerunt; aut qui conati sunt nocere, non indifferenter quibusvis, sed speciatim nobis. Atque sic idem continet quod Indignatio, & hoc amplius quod fundamentum habeat in actione quæ nos spectat, & cujus ulciscendæ Cupiditate tenemur. Hæc enim Cupiditas illam ferè semper comitatur, ac directè opponitur Gratiitudini, ut Indignatio Favori. Verum incomparabiliter vehementior est aliis hisce tribus Affectibus, quia Cupiditas repellendi res noxias & sese ulciscendi est omnium urgentissimum: Hæcque Cupiditas juncta Amori sui ipsius, Iræ suppeditat omnem sanguinis agitationem quam Animofitas & Audacia efficere possunt; & Odium efficit ut hanc agitationem suscipiat præcipuè sanguis biliosus qui ex liene venit, & ex parvis

venis jecoris, & ingreditur in cor, in quo propter ipsius copiam & naturam bilis quam admixtam habet, excitat calorem longè asperiores & ferventiores eo qui potest excitari ab Amore aut Lætitia.

ARTICULUS CC.

Quare minus metuendi qui ex Ira erubescunt quam qui pallent.

Sunt autem signa externa hujus Passionis diversa, secundùm varia temperamenta personarum, & varietatem aliarum Passionum ex quibus componitur aut quæ illi junguntur: sic nonnulli videntur pallefcere aut tremere cum irascuntur, & alii erubescere vel etiam lachrymari. Et vulgo censetur Ira eorum qui pallent magis metuenda, quam eorum qui erubescunt. Cujus rei ratio est, quòd ubi nolumus aut non possumus nos aliter ulcisci quam vultu & verbis, explicamus omnem nostrum calorem omnemque nostram vim ab initio ipsius commotionis; unde rubor: & quandoque desiderium & commiseratio nostri ipsius, quod aliter nos ulcisci nequeamus, in causa est ut lachrymemur. At qui è contrario se servant & determinant majori ultioni, tristes fiunt, eo quod putent ad id se teneri eâ actione ob quam irascuntur; quandoque etiam metuunt mala quæ sequi possunt ex consilio suscepto; quod primo obtutu eos reddit pallidos, frigidos, & trementes; Ast ubi postea suam ultionem exequentur, eò magis incalescunt quo frigidiores ab initio fuerant; sicut videmus, febres quæ à frigore incipiunt ut plurimum vehementiores esse.

ARTICULUS CCI.

Dari duas Iræ species, & optimos quosque priori magis esse obnoxios.

Inde monemur duas species Iræ posse distingui, quarum una promptissima est, & valde se prodit foris, sed tamen parum præstat, & facile sedari potest; altera quæ non ita ab initio apparet, sed magis corrodit, & quæ effectus periculosiores habet. Qui multum Bonitatis & Amoris habent, priori sunt magis obnoxii. Non enim oritur ex profundo odio, sed ex subitanea Aversione quæ eos derepente occupat; quia cum eò propendeant ut imaginentur omnia debere eo modo procedere quem optimum judicant, quamprimum aliter evenit, id mirantur, & inde offenduntur, sæpè etiam et si res eos speciatim non spectet; quia cum multum diligant, causam eorum quos amant eo animo suscipiunt ac si sua foret: & sic quod nihil nisi materia indignationis in aliis esset, ipsis abit in causam iræ. Et quia inclinatio quâ propendent ad amandum efficit ut semper habeant multum caloris & multum sanguinis in corde, nequit aversio quæ eos derepente occupat tam parum bilis eò propellere,

pellere, quin statim id excitet magnam commotionem in illo sanguine. Verum hæc commotio parum durat, quia vis inopinata aversionis non continuat; & quamprimum deprehendunt, rem ob quam irati sunt non debuiffe eos tantum commovere, illius pœnitentia ducuntur.

ARTICULUS CCII.

Animas imbecilles & abjectas alterâ magis abripi.

Altera Iræ species, in qua prædominantur Odium & Tristitia, non ita primo obtutu apparet, nisi forsan in eo quod pallorem inducat faciei: sed ejus vis paulatim augetur agitatione quam fervens vindictæ Cupiditas excitat in sanguine, qui permixtus bili quæ propellitur ad cor ex parte inferiori jecoris & lienis, in eo excitat calorem asperum admodum & pungentem. Et sicuti generosiores sunt animæ illæ quæ plus gratitudinis habent, ita illæ sunt superbiores & viliores infirmioresque quæ se magis abripi patiuntur ab hac specie Iræ: Eo enim injuriæ majores apparent, quo superbia facit ut quis se ipsum magis æstimet, quin etiam quo pluri sunt bona quæ auferunt; quæ eo magis æstimantur quo anima imbecillior & abjectior fuerit, quoniam ab aliis pendent.

ARTICULUS CCIII.

Generositatem esse pro remedio contra Iræ excessus.

Cæterum, etsi hic Affectus utilis sit ad suppeditandum nobis vigorem necessarium propulsandis injuriis, nulli tamen excessus majori cura vitandi veniunt; quod perturbantes judicium sæpe in ea inducant errata quorum postea pœnitere oportet; imo quandoque impediunt ne tam bene repellantur hæ injuriæ quam aliàs fieri posset, si minus adesset commotionis. Verum sicut nihil est quod Iram magis intendat quam superbia, ita credo Generositatem optimum esse remedium contra illius excessus; quia dum facit ut parvipendantur omnia bona quæ possunt auferri, & contra maximi fiat libertas & imperium absolutum in semetipsum, quod perit ubi ab alio lædi possumus, efficit ut contemptu solo aut ad summum indignatione ulciscamur eas injurias ex quibus alii solent offendi.

ARTICULUS CCIV.

De Gloria.

Quod hîc nomine *Gloriæ* indigito, est species Lætitie fundata super Amorem sui ipsius, & quæ oritur ex opinione aut spe concepta laudis apud alios obtinendæ: Atque sic differt à satisfactione interiori, quæ nascitur ex opi-

ex opinione quod aliquam bonam actionem fecerimus: quandoque enim homines laudantur propter res quas ipsi non credunt bonas, & vituperantur ob eas quas meliores arbitrantur; sed ambæ æquè sunt species propriæ existimationis ac Lætitiæ. Causa enim est se ipsum existimandi, ubi videris te æstimari ab aliis.

ARTICULUS CCV.

De Pudore.

Pudor è contrario est species Tristitiæ, fundata quoque super Amorem suimetipsus, & qui procedit ab opinione vel metu vituperii: Et insuper species Modestitiæ aut Humilitatis, & propriæ diffidentitiæ: Cum enim quis eoque se ipsum existimat ut nequeat imaginari se ab ullo contemni, non facile potest pudore suffundi.

ARTICULUS CCVI.

De Usu harum duarum Passionum.

Gloria autem & pudor eundem usum habent, in eo quod nos ad virtutem incitent, illa spe, hæc metu; solummodo instrui debet iudicium de iis quæ revera digna sunt vituperio vel laude, ne pudor obrepat ex bene factis, aut gloria ex vitiis; ut pluribus evenit. At non convenit penitus exuere hos Affectus, ut olim faciebant Cynici: Etsi enim populus pessimè iudicet, attamen quia sine ipso vivere non possumus, & nostra refert ab illo æstimari, sæpe debemus ejus opiniones sequi potius quam nostras, quoad externa nostrarum actionum.

ARTICULUS CCVII.

De Impudentia.

Impudentia sive Inverecundia quæ Pudoris contemptus est, & sæpè etiam Gloriæ, non est Passio; quia nobis nullus inest motus specialis spirituum qui eam excitet; sed vitium est oppositum Pudori atque etiam Gloriæ, quatenus utraque bona est: sicut Ingratitudo opponitur Gratiitudini, & Crudelitas Commiserationi. Præcipua vero Impudentiæ causa oritur ex gravibus contumeliis quibus aliquis sæpè affectus fuerit. Nemo enim dum juvenis est non putat laudem bonum esse, & infamiam malum, majoris momenti adventam quam postea experientiâ liquet nonnullis, ubi post passas insignes quasdam contumelias honore se vident penitus destitutos & spretos ab omnibus: quare illi impudentes fiunt & inverecundi, qui bonum & malum ex commoditatibus corporeis metientes, vident se illas æquè possidere post has contumelias

lias ac ante; imo etiam aliquando melius, quod exonerentur multis necessitatibus ad quas honor ipsos obligabat; & quod si jactura bonorum suo infortunio juncta sit, extent personæ piæ à quibus in eo sublevantur.

ARTICULUS CCVIII.

De Fastidio.

Fastidium est species Tristitiæ, ex eadem causa ortæ ex qua ante Lætitia processit. Ita enim constituti sumus, ut pleræque omnes res quas possidemus, bonæ non sint nostri respectu nisi ad tempus, & postea fiant incommodæ. Quod præsertim apparet in esu & potu, qui non sunt utiles nisi quamdiu viget appetitus; sed fiunt noxii ubi cessat; & quia tum cessant Gustui grati esse, hæc Passio Gallicè dicta fuit *Desgoust*.

ARTICULUS CCIX.

De Desiderio.

Desiderium est quoque species Tristitiæ, quæ specialem amarorem in eo habet quod semper juncta sit cuidam Desperationi, & Recordationi Delectationis quam nobis attulerat fructio. Nunquam enim Desiderio afficimur nisi ex bonis quæ quondam possedimus, & quæ ita perierunt ut nulla spes supersit ea recuperandi eo tempore & modo quo nos illa desideramus.

ARTICULUS CCX.

De Hilaritate.

Denique quæ mihi dicitur *Hilaritas*, species est Lætitia, quæ id habet speciale, quod ejus dulcedo augetur recordatione malorum præteritorum, ex quibus homines se ita sublevatos sentiunt ac si grave aliquod onus quod diu bajulassent ex suis humeris remotum sentirent. Nihil autem video in his tribus Passionibus observatione valde dignum, nec etiam alia de causa eas hic posui, quam ut sequerer ordinem enumerationis supra factæ. Sed mihi videtur hanc enumerationem fuisse utilem ad ostendendum nos nullam ex iis omisisse quæ digna foret speciali aliqua consideratione.

ARTICULUS CCXI.

Remedium Generale contra Passiones.

Nunc autem postquam eas omnes novimus, multò minus metuendæ sunt quam antea. Videmus enim, eas omnes naturâ suâ bonas esse, nihilque nobis vitandum ex illis præter earum pravos usus aut excessus: contra quos remedia quæ proposui sufficere possent, si quisque sat curæ haberet illa

illa usurpandi. Sed quoniam inter illa remedia posui præmeditationem, & industriam, quâ quis corrigere possit defectus suæ indolis, sese exercendo in separandis motibus sanguinis & spirituum in se, à cogitationibus quibus jungi solent; fateor, paucos dari qui se satis præparaverint eo modo, adversus omnes impetus; & hos motus in sanguine excitatos ab objectis Affectuum, sequi tam promptè ex solis impressionibus quæ in cerebro fiunt, & dispositione organorum, etsi eò anima nihil planè conferat, ut nulla sit sapientia humana quæ possit illis resistere, cum quis non satis se ad id paraverit. Ita plures nequeunt se à risu continere cum titillantur, etsi titillatione non delectentur. Nam impressio Lætitiæ & subitanea occupationis quæ aliàs illis risum movit eandem ob causam, excitata in eorum phantasia efficit ut ipsorum pulmo quantumvis invitis infletur subito à sanguine quem ad eum cor mittit. Sic qui naturâ suâ valde propendent ad commotiones Lætitiæ, aut Commiserationis, aut Terroris, aut Iræ, abstinere vix possunt à Deliquio animi aut lacrymis, aut tremore, aut commotione sanguinis, ac si febris laborarent, cum eorum phantasia vehementer pulsatur ab objecto alicujus ex his Passionibus. Sed quod eo casu semper fieri potest, quodque putem hic posse poni ut remedium generalius & observatu facilius contra omnes excessus Affectuum est; quod ubi sentitur ea sanguinis commotio, præmoneri & meminisse oporteat, omnia quæ se imaginationi offerunt non aliò spectare quam ad animæ deceptionem, eique persuadendum, rationes quæ inserviunt commendando objecto, Passionis suæ longè firmiores esse quam revera sint, & è contrario debiliores quæ eidem improbando serviunt. Et cum Passio ea demum persuadet quorum executio aliquam dilationem patitur, abstinendum à ferendo de illis extemplò judicio, & aliò avertendæ sunt cogitationes, donec tempus & quies planè sedaverint commotionem quæ est in sanguine. Et denique cum incitat ad actiones in quibus necessarium est consilium sumi in arena, debet præcipuè voluntas ferri in considerandis & sectandis rationibus quæ contrariæ sunt illis quas Passio profert, etiamsi minus validæ appareant. Ita cum ex inopinato insurgit & impetit aliquis adversarius, occasio ea non permittit tempus infirmi deliberationi. Sed id mihi videntur hic semper posse qui solent animum reflectere super actionibus suis, ut nempe ubi se metu occupatos sentiunt conentur avertere cogitationem suam à periculi consideratione, attendendo rationibus propter quas multò major est securitas & honor in resistentia, quam in fuga: Et è contrario ubi sentiunt vindictæ cupiditate & Iræ se incitari ad incurrendum præcipitanter in illos à quibus impetuntur, meminerint cogitare, imprudentiam esse, sese perdere, cum salus absque infamia potest obtineri; & ubi impares admodum fuerint vires, præstare honestè canere receptui, aut in deditionem consentire, quam se more belluino exponere certæ morti.

ARTICULUS CCXII.

Ab illis solis pendere omne bonum & malum hujus vitæ.

Ceterum anima quidem suas Delectationes separatim habere potest; sed quod attinet eas quæ ipsi cum corpore communes sunt, illæ pendent planè ab Affectibus, adeo ut ii quos magis movere possunt, magis gustare possint hujus vitæ dulcedines; prout etiam in ea possunt acerbissima & amara quæque experiri, cum illis rectè uti nesciunt, & ubi ipsis fortuna adversatur: sed sapientia præcipuè huc confert, quod nos doceat sic illis imperare, & tam dextrè eas dispensare ut tolerabilia sint mala quæ producunt, & ex omnibus Lætitia percipiatur.

L 2

IN-